

Kapitalismen verklig välgörare i Karl-Bertil Jonssons julsaga

Dagens Nyheter den 24 december 2021

På julaftonskvällen bänkar sig många framför tv:n för att åter följa Tage Danielssons underfundiga julsaga om Karl-Bertil Jonsson. Hjälten är den 14-årige Karl-Bertil, som extraknacker på Posten dagarna före julafton. Inspirerad av Robin Hoods paroll "att ta från de rika och ge till det fattiga", väljer han att lägga paketen till de rika i en specialsäck.

Den skickas hem till Karl-Bertil där han förser dem med en ny lapp med texten "God Jul önskar En okänd väl-görare". Utklädd till jultomte beger han sig sedan till "de eländiga slumkvarteren" för att dela ut säckens innehåll till de fattiga.

Denna saga tilldrar sig under andra världskriget, låt oss säga 1941. Nu har vi därför ett perspektiv på 80 år som gör det möjligt att närmare analysera vår hjältes insatser.

Inspirerade av Tage Danielssons uppmaning att "stanna upp ett ögonblick och ställa oss några frågor" söker vi svaren på följande spörsmål: Hur har det gått för de fattiga som levde på "samhällets skuggsida" vid tiden för andra världskriget: de sorgsna diversearbetarna, gatflickan Beda Larsson, arbetslöse Harald Ljungström, ensamma änkan Lisbeth Blom och förre tunnbindaren Ernst Haraldsson?

Och hur har den julklappsbestulna rikemansklassen klarat sig? Hur står det till med faster Märta, byrådirektör H K Bergdahl och alla andra med så hög taxerad inkomst att deras julpaket hamnade i Karl-Bertil's specialsäck: civilingenjörer, överstinnor, bankirer, disponenter och fastighetsmäklare?

Lyckligtvis har vi tillgång till statistik över löner, skatter och bidrag för olika grupper i det svenska samhället. Vi kan därför ge svar på våra frågor.

Låt oss börja med löner och inkomster för de lägst betalda. År 1941 tjänade en manlig industriarbetare i genomsnitt 230 kronor i månaden. Kvinnor i industrin tjänade mindre, cirka 140 kronor i månaden. De var förvisso inte de sämst ställda på arbetsmarknaden som flottare och telefonister, yrken som inte längre finns kvar. I dagens penningvärde motsvarar dessa löner 5 300 kronor respektive 3 200 kronor i månaden före skatt. Då har vi tagit hänsyn till förkortningen av arbetstiden.

I år tjänade låglöneyrken som kafébiträden 22 000 kronor före skatt, restaurangbiträden 24 700 kronor och städare 24 900 kronor i månaden. Medel-lönen i Sverige ligger kring 36 400 kronor. Jämfört med industriarbetarlönerna för 80 år sedan tjänar dagens löneanställda långt mer i reala termer.

Även vår tids låglöneyrken har mellan fem och nio gånger så mycket köpkraft som den genomsnittliga industriarbetaren hade 1941. De sämst ställda grupperna har alltså fått ett enormt inkomstlyft.

Om vi vänder oss till de högst betalda 1941, de rika som Karl-Bertil så väl-menande tog paketen ifrån, visar statistiken att det krävdes en månadslön på cirka 1 200 kronor för att kvalificera sig till inkomstfördelningens allra översta hundradel. I dagens penningvärde och arbetstid motsvarar detta en månadslön på 29 000 kr före skatt. Det är ungefär vad en undersköterska, hotell-receptionist eller personlig assistent tjänar i dag.

Dagens toppinkomsttagare tjänar naturligtvis betydligt mer. Det krävs en månadsinkomst på över 90 000 kronor för att tillhöra den bäst betalda hundradelen, vilket i reala termer är drygt tre gånger så mycket som för 80 år sedan.

Huvudförklaringen till dessa kraftiga löneökningar är den ekonomiska tillväxten som marknadsekonomin, det vill säga kapitalismen, framkallat. Vanliga lönearbetare i lågkvalificerade tjänsteyrken tjänar i dag lika mycket som de högst betalda direktörerna gjorde för 80 år sedan. De rika har fortfarande höga inkomster, men de fattigas inkomster har procentuellt sett ökat ännu mer. Tar vi dessutom hänsyn till arbetsgivaravgifter och avsättning till avtalspension stiger till exempel städarens månadslön före skatt till 34 100 kronor, ett belopp som med råge passerar direktörslönen från 1941.

Sagan om tillväxten slutar dock inte här. Förutom att höja reallönen för alla har marknadsekonomin dramatiskt förbättrat vår tillvaro genom -billigare, bättre och nya produkter på alla områden av vårt liv: alltifrån tvättmaskiner, diskmaskiner, frysboxar, läke-medel, preventivmedel, bilar, telefoner, sjukvård, vacciner, bostäder till flyg och charterresor. Vi måste ta hänsyn dessa kvalitetsförbättringar för att rätt uppskatta vad marknads-ekonomin gjort för vårt välstånd.

Den offentliga sektorns roll ska inte glömmas bort. Lag och ordning, en god infrastruktur och kollektivt tillhandahållna välfärdstjänster uppmuntrar utbildning och risktagande och därmed tillväxten. Omfördelning genom skatter och transfereringar har också bidragit till minskade inkomstskillnader. Tillgänglig statistik visar på en klar utjämning mellan rika och fattiga via den offentliga sektorn.

Noteras bör dock att alla västländer uppvisar samma positiva ökning i välståndet som Sverige, i många fall ännu starkare. Detta gäller även för länder med betydligt lägre skattenivå och -mindre omfördelning än i vårt land. Det internationella mönstret visar alltså att det är den ekonomiska tillväxten som har betytt mest för att lyfta vanliga löntagare till högre välstånd under efterkrigstiden.

”Jag har närt en kommunist vid min barm!” utropar pappa Tyko Jonsson i sitt vredesutbrott över Karl-Bertils omfördelningspolitik. Många har roats av denna bisarra sammanblandning mellan sonens givmildhet och kommunism. Under den skämtsamma ytan finns dock ett allvar.

Bland statens alla funktioner är förmodligen upprätthållandet av den privata äganderätten den viktigaste. Den utgör nämligen grunden för marknads-ekonomin och den liberala demo-kratins existens. När Karl-Bertil konfiskerar de rikas julklappar brister han i respekt för den privata ägande-rätten. Och det är just konfiskationen av privat egendom som utmärker kommunismen och som varit förut-sättningen för de kommunistiska vålds-diktaturer som plågat världen.

Förvisso kan Karl-Bertil hedras för sin vilja att göra gott och för sin medkänsla för de svaga och fattiga. Vi instämmer i varuhusägaren Tyko Jonssons budskap ”Vår son är en god människa”. Men på lång sikt hjälper godhet föga. Karl-Bertils utdelning av randiga sidenslipsar, japanska servetteringar,

Aqua Vera och Bodens fästning som tändstickstavla är inte en långsiktigt hållbar väg. Snarast är detta ett utslag av en överspänd tonårings brist på kunskap om välståndets drivkrafter.

Om vi sammanfattar vår analys av statistiken kring julsagan, vem har då hjälpt de fattiga, de som levde på samhällets skuggsida? Sett ur dagens perspektiv är svaret klart: det är kapitalismen som har lyft människors välstånd och levnadsbetingelser under de senaste 80 åren. De största förbättringarna har procentuellt sett tillfallit samhällets fattiga, men hela samhället har skördat frukterna av denna historiska framgångssaga.

På senare år har även många utvecklingsländer genomgått en liknande utveckling, där marknadsekonomiska reformer och ekonomisk tillväxt har tagit mer än 2 miljarder människor ut ur extrem fattigdom.

Den ”okände välgöraren” i sagan om Karl-Bertil Jonssons julafton är den kapitalism som har gynnat oss alla med god ekonomisk tillväxt och demokratiska fri- och rättigheter. Detta budskap bör vi begrunda, inte bara under årets jul, utan även under alla kommande jular när denna saga går i repris.

Lars Jonung

Daniel Waldenström